

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РЕШЕНИЯ ПРИ СЪЗДАВАНЕТО НА ДИГИТАЛЕН АРХИВ НА ИЗТОЧНА РУМЕЛИЯ

ас. д-р Станислав Боянов, ПУ

Дигиталните архиви са комплексни системи, които разширяват ресурсите и потенциалните възможности на институциите, и в същото време предлагат възможности за нови и усъвършенствани потребителски е-услуги. Ето защо те са и един от най-перспективните начини за информационно осигуряване на всяка дейност в съвременното общество.

Характеристиките на електронните архиви са: *осигурен достъп до цифровите ресурси чрез глобалната мрежа Интернет; интеграция на информационните ресурси на различни равнища; визуализация и интерактивност на данните; съхраняване и актуализиране на информационните ресурси и многоезични потребителски интерфейси на по-високо семантично равнище.*

Сред основните функции на виртуалния архив могат да се посочат преобразуваща (усвояване и преобразуване на информацията), интеграционна, социална, информационна и комуникационна.

Конструирането на *дигитален, респ. цифров, електронен или виртуален, архив* задължително включва следните четири етапа:

- Подбор на документи и носители на историческа памет, които ще бъдат в състава на бъдещия дигитален архив;
- Дигитална конверсия;
- Управление на информационните ресурси;
- Предлагане на дигиталното съдържание като е-услуги.

Първият етап се състои в прецизен подбор на документите и ръко-

писите за дигиталния архив. Това предполага подбор по няколко предварително уточнени признака: *времеви обхват на документите, създадени от дадена институция или личност; уникалност; опасност от физическо унищожаване на оригинала и др.*

Вторият етап обхваща преобразуването на определените традиционни информационни обекти в дигитален формат чрез различни електронни устройства – скенери от различен вид, дигитални фотоапарати и др.

Третият етап е свързан със създаването на виртуален архив, в който да се съхраняват цифровите обекти, създадени в резултат от изпълнението на посочения втори етап. Задължително трябва да се изработи и програма, която да управлява и да търси по различни признаци дигиталните обекти в електронния архив.

Четвъртият етап осигурява свързването на конструирания по описания начин дигитален архив към глобалната мрежа, за да започне да предлага своето съдържание на заинтересуваните потребители. Предимствата на въпросния виртуален архив в условията на мрежовото общество са: *широк потребителски достъп, достъп до комбинирани обекти от различни институции, както и интегриране на различни типове документи.*

Предпоставките за създаване на виртуален архив специално на Източна Румелия са няколко. На първо място е обстоятелството, че липсва сборен исторически архив на автономната област, който да е комплектуван от тогавашните институции и административни структури като фондообразуватели. Това означава, че оцелелите румелийски документи на практика са *разпилени* в различни архиви, музеи и библиотеки, което затруднява изследователите при издирването и проучването на документалната изворова база за историята през периода на съществуването на тази област. От друга страна, конструирането на бъдещия електронен архив би бил добър пример за създаването на подобни сборни архиви, които да представят, макар и виртуално, архивите на различни институции или периоди в българската история, които обаче също по някакви причини понастоящем нямат собствени архивни фондове.

Лично за мен, идеята за конструирането на виртуален архив на Източна Румелия ще компенсира липсата на исторически формирал се архив на *първата българска република*¹, независимо от неговия формат и къде ще бъде ситуиран.

Поради сравнително малкия обем запазени архивни документи, създадени в резултат от дейността на институциите на Източна Румелия, само няколко от тях днес имат регистрирани архивни фондове. Същевременно в личните фондове на източнорумелийските дейци се съхраняват много документи, които са свързани с институционалната уредба и управлението в областта, както и с техните служебни ангажменти през същия период.

С оглед съхранените видове източнорумелийски архивни документи на практика са възможни два модела на бъдещия сборен дигитален архив на областта.

Първият вид е подходящо да наречем *огледален* архив, защото неговият интерфейс ще изглежда по следния начин. След като евентуалният потребител се свърже с архива, изписвайки електронния му адрес, той ще види списък на източнорумелийските институции, представени във възходящ ред, респ. ще се показват първо централните институции, а след *кликване* на която и да от тях, ще излизат подчинените административни структури. По този начин ще се разкрие йерархията на административната уредба на Източна Румелия. На свой ред, всяко отворено учреждение ще има списък със запазените досега документи, а всеки показан документ ще е снабден с кратка анотация и адреса на архивохранилището, в което се намира оригиналът, както и с т. нар. *искови данни на документа – фонд, опис, архивна единица, лист*. Определени документи, които ще се определят по специални критерии, ще бъдат сканирани и след като се изберат, изображенията им ще се показват на екрана.

Подобна структура и йерархична подредба на бъдещия дигитален архив на Източна Румелия се доближава максимално до систематиката, класификационните равнища и съдържанието на класическите исторически архиви. Доколкото институциите съответстват на нейния статут и административно устройство, логично структурата на дигиталния архив ще има много елементи, които увеличават и броя на връзките в рамките на дигиталния архив.

Ако може да се илюстрира с пример едно евентуално търсене на конкретна селска община, процедурата би била следната: първо се избира Дирекцията на вътрешните дела, която контролира администрацията на областта. След това трябва да се избере департамента, в който се намира интересуващата потребителя селска община. По-нататък трябва да се *кликне* върху съответния окръг, за да излезе списък с общините, които са обозначени в него, а от списъка се отива на желаната общината

и съответните документи. При надвишаването на определен брой потребители в един и същи момент, със сигурност ще се затрудни и забави работата на сървъра, на който ще бъде базиран дигиталния архив на Източна Румелия.

Трябва да се поясни, че и големият брой на сканираните документи, които би трябвало да са в *TIFF формат*, за да се осигури възможност дори в сканиран вариант да се изследват отделните елементи (реквизити) на документа – подпис, сух и мокър печат, особености на почерка и други, също ще затрудни търсещата програма на дигиталния архив.

Вторият вид дигитален архив представлява по същество виртуален архив с търсеща по ключови думи програма. В случая обаче ще са необходими и *метаданни*, които представляват структурирана информация за цифровите обекти в архива. Този модел дигитален архив в значителна степен се отдалечава от първообраза на класическия исторически архив.

Считам, че подходящо решение би било обединяването на представените модели, при което ще се постигнало нагледно и коректно представяне на институционната уредба на Източна Румелия, съчетано с лесно и бързо търсене на исканата от потребителите информация.

На практика този модел виртуален архив трябва да изглежда по следния начин. Още при влизане в дигиталния архив потребителят ще вижда пълната йерархическа схема на институциите и управленските центрове на Източна Румелия. Те вероятно ще бъдат разделени с оглед статута и функциите им спрямо трите основни вида власти – *законодателна, изпълнителна и съдебна*. Освен това ще има и списък с общините, които са били в границите на областта в следния ред: *под всеки един от департаментите ще има списък на окръзите, а под всеки от тях и общините, които се намират в него*.

Споменатите по-горе схеми няма да бъдат активни, което означава, че от тях потребителят няма да може да се влиза в архивния фонд на съответния фондообразувател. Те обаче ще бъдат в помощ на потребителя, за да се ориентира по-бързо в административната уредба на Източна Румелия и в последващото търсене ще може да изисква документи от конкретни институции и общини.

Самото търсене на документи ще става по ключови думи. За целта се предвижда и създаване на списък с анотирани архивни единици от съответните архивни фондове, а тези от тях, които съществуват в ци-

фров/дигитален формат ще бъдат отбелязани с връзка (*линк*) към отделните документи.

Търсещата програма ще издирва евентуални съвпадения, преглеждайки не самите цифрови обекти – сканирани документи от всякакъв тип, а придружаващата ги таблица с метаданни. Тя има 32 отделни признака, по които се извършва търсенето, като някои от тях са със задължителен за попълване характер, а други с препоръчителен. Операторът, който ще сканира и въвежда получените цифрови обекти във виртуалния архив, ще има задължението да попълва и придружаващата ги таблица с метаданните.

Работата по създаването на виртуален архив на Източна Румелия е в начален етап, но постигнатото до момента показва, че идеята е осъществима. Вече са очертани параметрите на съхраненото и достигнало до нас архивно наследство на областта. Създадена е таблица с метаданни, които обхващат широк кръг от документи, ръкописи, печатни издания и други, които ще бъдат включени в състава на дигиталния архив.

Конструирането на Виртуален архив на Източна Румелия означава, че след 133 години е възможно да започне работа във връзка с тогавашната идея за създаване на *централен архив на областта*. Трябва да се припомни, че всъщност само три години след обособяването на Източна Румелия със статут на автономна област в тогавашната Османска империя, съгласно Берлинския диктат на Великите сили, българските интелектуалци и администратори в областта по примера на модерните национални държави се опитват да организират и специализиран исторически архив. За съжаление времето и възможностите са осуетили намеренията им в тази насока. Съвременните информационни технологии и интелектуални комуникации обаче позволяват тази идея да бъде успешно реализирана.

Бележки

¹ Думите са на С. Бобчев.